

Bizony bíbor és bronz és arany
És örökkévaló szent szépség vagyunk.

Kedves Attila! Isten veled! Emléked megőrizzük! Nyugodj békében!

HORVÁTH KATALIN
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Prószéky Gábor 70 éves*

Nem kis feladat egy életpályát összefoglalva méltatni, hát még ha egy olyan sokoldalú személyiségről van szó, mint Prószéky Gábor, aki az idén lett 70 éves. Beszelnünk kell ugyanis a számítógépes nyelvészet nemzetközileg is elismert kutatójáról, a sikeres üzletemberről, az iskolateremtő professzorral, aki PhD-s diákok generációit nevelte ki, valamint a briliáns előadóról, aki képes a legbonyolultabb tudományos problémákat közérthetően és plasztikusan elmagyarázni, és a sort még folytathatnánk tovább is.

Megtiszteltetésnek tartom a felkérést, hogy méltassam Prószéky Gábor munkásságát, bár természetesen már az elején jeleznem kell elfogultságomat az ünnepelt iránt, hiszen évtizedek óta mindketten számítógépes nyelvészettel foglalkozunk, az utóbbi években pedig elég szoros kötelékben dolgozunk együtt a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpontjában (lánykori nevén: MTA Nyelvtudományi Intézet), ahol az egyik helyettese vagyok.

Gábor a budai várnegyedben nőtt fel, ami meghitt terepe volt idilli gyerekkorának. A Piarista Gimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait, ami az akkori rendszerben enyhén szólva nem jelentett jó ajánlólevelet az egyetemi felvételihez. Miután több alkalommal osztályidegenként elutasításra talált, fizikai munkásként kereste boldogulását, így lett egyebek mellett a Magyar Gördülőcsapágó Műveknél rakodómunkás. Maga is meglepődött, amikor három próbálkozás után végül mégis sikerült tudományos pályára lépni, ugyanis felvételt nyert az ELTE TTK programozó matematikus szakára, ahol 1979-ben diplomát szerzett. Ez azonban nem elégítette ki, és 1981-ben elvégezte a programtervező matematikus szakot is. Időközben megerősödött érdeklődése a nyelvészet iránt, aminek köszönhetően 1982-ben elvégezte az ELTE Bölcsészkarán az általános és alkalmazott nyelvészet szakot is.

Bár ebben az időben már csatlakozott az MTA Nyelvtudományi Intézet legendás 13. szobája holdudvarához, a sors úgy hozta, hogy egyetemi tanulmányai után egy másik MTA-intézetben, a Zenetudományi Intézetben helyezkedett el. Ez persze nem volt véletlen, mert Gábor akkortájt szaxofonon és más fúvós hangszereken játszott (az QWYX együttes tagjaként). Képzettsége és érdeklődése azonban hosszabb távon egyértelműen arra predesztinálta, hogy a számítógépes nyelvészetben mélyedjen el, ahol az ebben az időben megjelenő személyi számítógépekkel óriási távlatok nyíltak a gyakorlati alkalmazá-

---

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2024. május 14-i ülésén (ELTE BTK, Budapest).

sok irányában. Ráadásul akkortájt rengeteg alapvető kérdés megoldatlan volt, különösen a magyar nyelv számítógépes támogatása terén.

Már pályája kezdetén is gyakorlati és elméleti téren maradandót alkotott. Nevéhez fűződik az ún. Prószéky-kód kidolgozása, amellyel sikerült biztosítani a magyar ábécé ékezetes karaktereinek univerzális megjelenítését abban a hőskorban, amikor a számítógépes billentyűzetek még csak az ékezet nélküli betűket ismerték. Nem sokkal egyetemi tanulmányai végeztével elkezdett dolgozni a Számítógépes nyelvészet című könyvén, amely még mai szemmel nézve is több szempontból kolosszális munka: a világon addig folyó számítógépes nyelvészeti kutatások enciklopédikus ismertetése, természetesen kiegészítve a képet az akkor még gyerekcipőben járó magyar nyelvi fejlesztések áttekintésével. (A könyv keletkezéséről és szakmai kiválóságáról KORNAI ANDRÁS részletesen ír e számban.) Magam csak arra hívnám fel a figyelmet, hogy a rengeteg képletet és ábrát tartalmazó 600 oldalas könyvet Gábor egymaga állította elő a rá jellemző műgonddal az akkor még újdonságnak számító TeX számítógépes szedőprogram segítségével.

1991-ben három tulajdonostársával együtt megalapította a MorphoLogic (mai fogalmak szerint) startup vállalkozást, ami egy több mint 25 éves sikeres üzletemberi pályá nyitányát jelentette. A MorphoLogic Kft. számos alapvető számítógépes eszközt fejlesztett ki a magyar nyelvre. Ezek közül néhány, mint például a HUMOR morfológiai rendszeren alapuló Helyes-e? helyesírás-ellenőrző program a legtöbb irodai szövegszerkesztő eszközbe beépült, és a magyaron kívül több szomszédos ország nyelvére is elkészült. Több díjnyertes innovációval (pl. MoBiMouse) a cég régiószerzte ismertségre tett szert. A sikeres kisvállalkozás rendszeresen együttműködött magyar nyelvtechnológiai kutatásokat végző egyetemi és akadémiai partnerekkel, hazai és európai finanszírozású projektekben. Üzleti kutatás-fejlesztő tevékenysége mellett Gábor sikeresen vitte tovább akadémiai karrierjét is: 1994-ben PhD fokozatot szerzett, 2005-ben az MTA doktora, 2006-ban pedig habilitált egyetemi tanár lett a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Karán. Az egyetemen egyetemi tanárként, dékánhelyettesként és az MTA-PPKE Magyar Nyelvtechnológiai Kutatócsoport vezetőjeként PhD-s diákok egész generációját nevelte ki. Tudományos tevékenységéért 2000-ben Széchenyi-díjjal tüntették ki.

Tudományszervezőként is kiemelkedő érdemeket szerzett itthon és külföldön egyaránt. Utóbbiak közül az ELRA (European Language Resources Association) vezetőségi tagságára lehet különösen büszke, a hazai szervezetek közül pedig a MANYE elnöki tisztét látja el immáron sok éve. 2012-ben megalapította azt a nonprofit közösséget, mely magyar középiskolásoknak a Nemzetközi Nyelvészeti Diákolimpiára való felkészítését és kijuttatását végzi, amit a diákok egyre több olimpiai díja igazol vissza. 2017-ben, amikor az MTA Nyelvtudományi Intézet igazgatójaként Kenesei István utódja lett, sokan aggódtunk, hogyan lesz képes mindezen szerteágazó tevékenységeket folytatni. Utólag kiderült, hogy bámulatos munkabírással és figyelemmel képes ellátni feladatait.

Külön kell szólnunk ismeretterjesztő tevékenységéről. Aki csak egyszer is hallotta Gábort előadni, egész biztosan lenyűgözte az a színporkázó könnyedség és elegancia, amellyel a legbonyolultabb kérdéseket is érthetővé tudja varázsolni, legyen szó a gépi fordításról, terminológiakinyerésről vagy akár a mesterséges intelligenciáról.

Magánemberként, kollégaként, barátként is egy derűs, mosolygó személyiség áll előttünk, tele eredeti gondolattal, éles megfigyeléssel, és szinte mindenhez egy-egy színes anekdotával. Nekem napi élményt jelent a társaságát élvezni.

Hetvenedik születésnapján korai az összegzés, mert biztosak lehetünk benne, hogy töretlen lendülettel folytatja sokoldalú pályáját. Ehhez kívánok neki jó erőt, egészséget, kitartást a kütyükkel való küzdelemben, türelmet a pontatlanság, slamposság, esztétikai tökéletlenség elviselésében. Isten éltesen sokáig, Gábor!

VÁRADI TAMÁS
HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont

Szj Enikő 80 éves*

SAJNOVICS 1770-ben így kezdte a Demonstratiót: „Csodálkozok talán a Királyi Tudós Társaság, hogy én, aki egyébként matematikai tudományokkal és főleg csillagászati tanulmányokkal foglalkozom, grammatikai értekezést dolgoztam ki. De ha a dolgot méltóztatik mélyebben megvizsgálni, meg fogja érteni” (SAJNOVICS 1771/1994: 17). Ennek mintájára én is így kezdeném: Csodálkozok talán a Magyar Nyelvtudományi Társaság, hogy én, aki egyébként grammatikatörténettel foglalkozom, egy jeles finnugrász köszöntésére álltam ki. De ha a dolgot méltóztatik mélyebben megvizsgálni, meg fogja érteni: itt és most a jeles finnugrász egy másik oldaláról lesz szó.

Hogy Szj Enikő kiváló tudós és kiváló finnugrász, ezt a szakmában köznapi tapasztalatot alkalmanként külön és részletesen is el szokták mondani a kerek évfordulós köszöntéseken vagy a kitüntetései kapcsán. Mivel erről már többször is esett szó, az én megbízatásom Csepregi Mártától most arra szolt, hogy elsősorban a tudománytörténezt laudáljam.

Ennek a megbízatásnak örömmel teszek eleget, hiszen az idők során néhány efféle vállalkozásban részt vehettem Enikővel együtt. Ezek a közös vállalkozások aztán végül egy-egy kötettestesültek abban a páratlan forráskiadó sorozatban, amelyet Szj Enikő megálmodott, megszervezett, kiadott, szerkesztett, írt és jegyzetelt: a Bibliotheca Regulyana sorozatban.

De szóljunk előbb röviden a többiről is!

Ünnepeltünk Sárváron született 1944. augusztus 15-én. A könyvek és az irodalom szeretete, a kultúra megbecsülése magától értetődött abban a családban, ahol az édesapa, Szj Rezső lelkész, író, könyvkiadó formálta lányai gondolkodását. Rövid közoktatásbeli kitérő után – a Budapest XXII. ker. Baross Gábor-telepi, később sokszor és szeretettel emlegetett általános iskolában eltöltött idők után – az ELTE BTK Finnugor Nyelvtudományi Tanszék könyvtárosa, majd oktatója lett. 40 év után e tanszék docenseként vonult nyugdíjba, már ha a *nyugdíjas* és a *Szj Enikő* szavakat lehet egy mondatban említeni. Ez a nemrég 150 éves fennállását ünneplő tanszék lett az otthona.

Egyetemi pályáján tanított szinte minden, a tanszékhez kapcsolódó tárgyat, és sokat köszönhet neki a Károli Gáspár Református Egyetem is, ahol szintén oktatott finnugrisztikát. Oktató- és kutatómunkáját 2000-től négy évig Széchenyi professzori ösztöndíj ismerte el. A rokon nyelvek közül leginkább a permi nyelvekkel foglalkozott, egyetemi

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2024. október 22-i ülésén, Budapesten (ELTE BTK).